ÇINARALTI

Sayı : 78

Kuruş 15

MİLLİYET DERGİLERİ

AYLIK FİKİR VE SANAT MECMUASI

BU SAYIDAKİLER:

Bir kelime ..... Orhan Seyfi Orhon
Millî ananeler ..... Nejdet Sançar
Saadet (şiir) ..... Dündar Akünal
Dağlara (şiir) ..... Yusuf Ziya Uğur
Düşünceler ..... İsmail Hâmi Danişmend
Millî yasamız (şiir) ..... Kam
Konamam (şiir) ..... O. Şevket Dünşen
Çukurovanın Herdembahar Osmaniyesi ..... R. Yalgın
Topkapı müzesinde ..... Mithat Cemal
Görüşler ..... **
Filozof Rıza Tevfiğe dair ..... O. S. O.
Gök Türklerin Bizansla münasebeti ..... Hüseyin Namık Orkun
İbn - ür - Refik Ahmet Nuri ..... Enver Behnan Şapolyo
Haberler ..... Çınaraltı
Delhiden Üsküdara ..... Barkın
Çocuk adam (millî roman) ..... Orhan Seyfi Orhon

MİLLÎ KÜTÜPHANE ANKARA

7 Nisan

Tabiat, bahar çiçeklerile gülmeğe başlarken, Millî Piyango da sizin yüzünüzü güldürecektir.

misafir gelince,

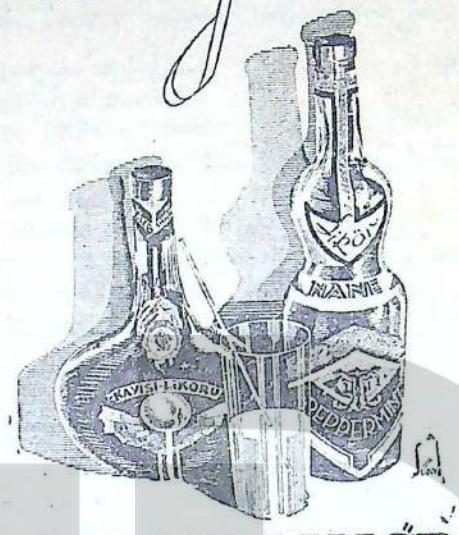

SODALI LİKÖR
İKRAM EDİNİZ

Yaylâ türküsü

HALİDE NUSRET ZORLUTUNA

Türk edebiyatının en içli, en ince şairi Halide Nusret Zorlutunanın en güzel şiirlerini bir araya toplıyan bu eşsiz kitap

Pek yakında çıkıyor!

Fiatı 50 kuruş

Japon mucizesi

Dr. MUSTAFA HAKKI AKANSEL

Yeni çıktı.

Fiatı 50 kuruş

Umumî satış merkezi: İstanbul, Ankara caddesi, (Çınaraltı) idarehanesi.

ADEMİ İKTİDAR VE BELGEVŞEKLİĞİNE KARŞI

FORTOBİN

S. ve İ. MUAVENET VEKÂLETİNİN RUHSATINI HAİZDİR

HER ECZANEDE BULUNUR POSTA KUTUSU 228

REÇETE İLE SATILIR

Dün, Bugün, Yarın

ORHAN SEYFİ ORHON

Orhan Seyfi Orhonun Türkçülük fikirlerini, memleket meselelerini, milli duyguları en temiz bir Türkçe ile, en edebî bir şekilde anlatan bu eseri

Çıktı. Fiatı 50 kuruş

Dikkat: Mevcudu pek az kalmıştır. Edinmek istiyenlere acele etmelerini tavsiye ederiz.

Umumî satış yeri: İstanbul, Ankara caddesi Çınaraltı idarehanesi

Sahibi ve Neşriyat Müdürü: Orhan Seyfi ORHON

Basıldığı yer: Cumhuriyet Matbaası — İstanbul

DEVA

KAŞELERİ

Baş, Diş, Nezle, Grip, Romatizma

ve bütün ağrıları derhal keser

Sıhhiye Vekâletinin ruhsatını haizdir. İcabında günde 3 kaşe alınabilir

Çınaraltı Yayını kitapları : 3

Millî Türk efsaneleri

HÜSEYİN NAMIK ORKUN

Hüseyin Namık Orkunun uzun, ilmî bir tetkik neticesi bir araya topladığı bu millî Türk efsaneleri bize Türk ruhunu, Türk tarihini tanıtacak ve bir şiir gibi heyecanla, zevkle okutacaktır. Bu çok kıymetli eser :

kitaplarının 3 üncüsü olarak pek nefis kâğıtlı bir cilt halinde

YENİ ÇIKTI

Fiatı : 50 kuruş

Umumî satış merkezi : İstanbul, Ankara caddesi, (Çınaraltı) idarehanesi

Çınaraltı koleksiyonu

Çınaraltı'nın bu sayısile 3 üncü cildi tamamlanıyor. Pek mahdut bir miktarda okuyucularımız için ayırdığımız (Çınaraltı) nın bu yeni koleksiyonu idaremiz tarafından zarif bir tarzda ciltlenerek satışa çıkarılmıştır.

Fiatı : 475 kuruş

Taşradan siparişlere 15 kuruş Posta ücreti ilâve edilmelidir.

Herkese lâzımdır!

(1001) çeşit sıhhî ve çok faydalı bilgilerle türlü türlü öğütler ve ilâçlar dolu (Lokman Hekim) mecmuasının 7 nci cildi de çıktı.

Her cilt (135) kuruştur.

İstanbul, Divanyolu No. 104

Konuşmalar

Bay Ömer Fikter Sumay:

— Cevabımızı geciktirdiğimiz için özür dileriz. (Yunus Emreye) isimli şiirinizin pek güzel yerleri var. Yalnız bu şiirde, biraz Faruk Nafiz Çamlıbelin, biraz da Necip Fazıl Kısakürek'in sesi duyulur gibi oluyor. Meselâ ben, şu :

Ey pîrim, üstadım, Yunusum söyle!

Mısraında Necip Fazılı hatırlıyorum. Sonra :

Ne kadar bekledim yolunda sessiz

Mısraı da bana, şimdi kimin olduğunu hatırlıyamadığım :

Ne kadar bekledim yolunda senin

Mısraını hatırlatıyor. Bunlar taklit değildir. Fakat, bir hafızada rüsup halinde kalan şeyler bazan (tevarüt) şeklinde tekrarlanır. Vaktile, Recai Zade Ali Ekrem, bir mersiyesinde şu mısraı yazmış :

Devran yine ol devran, âlem yine ol âlem

Sonra tereddüt etmiş. Acaba bu mısra onun mu, yoksa hafızasında kalan bir başkasının mısraını mı tekrarlıyor? Bu manzumeye bir notla bu tereddüdünü kaydetmişti.

Yunus Emre için yazdığımız bu şiiri üç kıta halinde değil, koşma şeklinde yazsanız daha muvaffak olurdunuz!

Bay Abdülkadir Gürol :

— Şiirleriniz çok genç yaşın duyguları. Bunları bu halile neşretmek doğru değil. Biraz bu hisleri içinize sindirin. Zaman geçsin. Sonra sanatkâr bir mizaçtan süzülmüş bir damla halinde okuyucuya sunmalı. Ufak tefek şive dikkatsizlikleri var: vedaya denmez, bu kelimenin (a) sından sonra henüz şivemizde büsbütün kaybolmıyan gizli bir (') vardır. (Nere gitse) İstanbul şivesine uygun değildir. (Nereye gitse) demeli.

Şiirine imzasını koymıyan bir okuyucuya :

— Şiirinize imzanızı koymayı unutmayın. Sonra şiirinizi mümkünse daktilo ile, değilse rahat okunacak kadar koyu bir mürekkeple yazınız! (Ateş Böcekleri) ve (Seyrettim İstanbulu) isimli manzumelerinizi okumakta güçlük çektik.

Bay Kâzım Omay :

— Gönderdikleriniz, bir hissin tere değil, şiiri hecelemelerdir. Her sanat da epey süren bir mümarese devri istersan, bu devri geçirmeden olgunlaşamaz, tabiî görmeli!

Bay Cevdet Mat :

— Mektubunuzu çabuk yazmışsınız. kıa işlek bir yazınız var. Fakat üzerinde duğunuz kelimeleri iyi okuyamadık. hem şiirinizi, hem de sormak istediğiniz tekrar yazın!

Bay Abdülkadir Gürol :

— Fikrinizi çok doğru, çok isabetli buyoruz. Fakat bunları nazım şeklinde mamalı. Makale mevzularının manzum lışı pek hoş olmuyor. Sevginize candan şekkürler ederiz.

Bay Mehmet Çakırtaşı:

— Sizin içten geldiği gibi yazılmış şiirlerinizi neşretmiştik. Gene öyle y Başkalarının tesiri altında kalmak iyi b değildir. Hele gönderdiğiniz şiir daktilo o kadar fena yazılmış ki hiç okunmuyo de, abone işlerini doğrudan doğruya yazmalısınız.

Bay Mahmut Sertel :

— Bana öyle geliyor ki daha pek siniz. Yazınız, henüz şeklini almamış yazısına benziyor. İleride belki güzelleşir şimdilik okunaklı değil. Şiiriniz de ilk meleri andırıyor. Heceliye heceliye şu rası okudum :

Güneş gurub ederek kayboldu tepele

Güneş gurub ederse, pek tabii olarak pelerden kaybolur. Ve tepelerden kaysa gurub etti demektir. Bunlardan yarini söylemek yetmez mi? Tanzimat nin nüktedan muharrirlerinden Âli Lehcetülhakayık isimli risalesinde şiiri : rası alınmış söz, diye tarif etmiştir. Bu daima hatırlamalı!

ÇINARALTI

Dilde, fikirde, işde birlik

Sayı: 78 — 20 Mart 1943 Cumartesi

İdare Evi : İstanbul, Ankara caddesi, Çınaraltı Yayınevi, No. 47

TÜRKÇÜ FİKİR ve SANAT MECMUASI

Telefon : 22129 — Fiatı: 15 Krs. — Cilt : 3

Bir Kelime

Yazan : **Orhan Seyfi ORHON**

Bence, milliyetçilerin asıl şiarı bu olmalıdır : Türklükten bahsederken Türkten başka bir kelime kullanmamak! Ne zümre, ne boy, ne kabile, ne mevki isimlerini bunun yanına getirmemeliyiz. Hepimizin tek ismi şudur : Türk! Zaten bizi koynunda birleştiren Türkiye Cümhuriyetinin adı da bu değil midir? Bunu sade milliyetçilik duygusile değil, vatanseverlik saygısile de yapmıya mecburuz. Zeybek, Türkmen, Yürük gibi en masum sözler bile millî birlik bakımından zararlıdır. Mıntakacılık duyguları uyandıran, ayrı gururlar veren, bizi birbirimizden uzaklaşmıya çeken bu sözlere ne lüzum var? Türk olmanın şerefi hepimize yetmiyor mu? Türk kelimesi, heybetli bir pota gibi millî ruhun ateşinde bizi tek varlık haline sokacaktır. Bu milletin kahramanları, Türk kahramanlarıdır. Zaferlerimiz, âbidelerimiz, sanatımızda Türktür. Ancak bunları benimsemiyenler, bizden ayrılmak istiyenler başka bir isim arasınlar. Onlara karşı kaşlarımızı çatmalı ve şüpheli gözlerle bakmalıyız. Türke, Türkten başka ad verilemiyeceğini anlamıyanların akılları başlarına gelsin. Hattâ, daha ileriye gitmeliyiz. Bunu bir hiyanet saymalıyız. Bizim, bu ulvî tasassubumuz yarım şuurlu olanları uyandıracaktır. Bilmiyerek yapanları, bilerek yapanlardan ayıralım. Bunun mahzuru nedir? Mütehassıslar için bir tasnif karışıklığı mı? Adam sendegayenin büyüklüğü böyle bir mahzura göğüs germiye değer! Hem dikkatle bakılırsa, o bir karışıklık değil, muazzam bir tekevvün, milli oluştur. Zihnimize şimdilik biraz karanlık gelse de ehemmiyeti yok; yarın, bu kozmostan şaşaalı bir güneş doğacak!

Orhan Seyfi ORHON

YENİ ABONE ŞARTLARI (37 den itibaren)
Yıllığı 760, altı aylığı 380, üç aylığı 200 kuruş.
Ecnebi memleketler için :
Yıllığı 1000, altı aylığı 500 kuruş

Sahip ve Neşriyat Müdürü :
Orhan Seyfi ORHON

İHTAR :
İdarehanemize gönderilen eserler neşredilsin edilmesin sahiplerine iade edilmez.

MİLLÎ KÜTÜPHANE ANKARA

Millî ananeler

Yazan :
Nejdet Sanç

«MÜSTAKIL YURTLU BİR MİLLETTİM, YURDUM ŞİMDİ NEREDE? MÜSTAKİL KAGAN BIR MILLETTIM, KAGANIM ŞIMDI NEREDE?...»

Kültigin

Atalarımız bize bir çok değerli miraslar bırakmışlardır. Savaşçılık kabiliyetimizi, kahramanlık ruhumuzu, ahlâkımızı ve şanlı geçmişimizi, bunlar arasında söyliyebiliriz. Bunlardan başka atalarımızın bize bıraktıkları çok değerli bir miras daha vardır ki, o da millî ananelerimizdir. Millî ananelerimiz de; savaşçılık kabiliyetimiz, kahramanlık ruhumuz, ahlâkımız ve şanlı geçmişimiz kadar ulu bir mirastır.

Millî ananeler, milletleri ayakta tutacak güçlü silâhlardan biridir. Çünkü millî ananeler, millî şuuru uyanık bulundurmakta büyük rol sahibidirler. Millî şuuru körlenmemiş milletleri yoketmek nasıl mümkün değilse, millî ananelerini unutmıyan cemiyetlerin millî şuurdan uzak kalmaları da o derece imkânsızdır.

Millî ananeler, milletlerin benliklerini aydınlatan bir ışıktır. O ışık yandıkça, benlik kararmaz. Benlik kararmadıkça da millet yıkılamaz. Onun içindir ki cemiyetleri yıkmak istiyenlerin ilk ve gizli saldırışları millî ananelereedir.

Millî ananelerin unutuluşunun ne demek olduğunu, tarihimizin sahifeleri arasında biraz dolaşmakla öğrenebiliriz. Tarih bize göstermektedir ki, milletimizin yıkıcı tehlikelerle yüz yüze gelmesi ve kurduğumuz devletlerin yıkıntılara uğraması, çok kere millî ananelerimizin ayakta tuttuğu millî şuurun azalmasındandır. Bunun en parlak örneği Kök Türkler çağındadır. Kök Türkler, Türkistan tahtını elde ettikten sonra Türk birliğini kurmuşlar ve Çini de tepeliyerek Asyanın en güçlü devleti haline gelmişlerdi. Yedinci yüz yıldan başlıyarak güçleri yavaş yavaş azaldı ve sonunda Çin boyunduruğuna girdiler. Elli yıllık bir esirlik çağından sonradır ki savaş yerlerinde kanlarını akıtarak yeniden istiklâle kavuştular. Asyanın en güçlü devleti olan Kök Türkleri yere yıkan acaba ne idi? Çin orduları ve silâhları mı? Asla! Çünkü Çin, silâhla Türkleri hiç bir zaman yere yıkamamıştır. Kök Türkleri bitiren, unutulmıya başlıyan millî ananeleridir. Kök Türk beylerinin kendi millî ananelerini bırakıp da Çinlilerin ananelerini kabul etmeleridir ki Türk millî şuurunu güçten düşürmüş ve sonunda Çinlileşen bu beylerle birlikte Türk devleti de düşmanlar önünde dize gelmiştir. Atalarımız Kök Türklerin günümüzden on iki yüzyıl önce diktikleri Orhun yazıtları, bize bu hâdiseyi çok açık sözlerle anlatmaktadır. Türk birliğinin kahraman şehidi Kül Tigin adına dikilen âbidenin şu sözlerine bakın :

«... Türk beyleri Türk adlarını bırakarak, Çinli beylerin Çince adlarını takarak Çin kağanına tâbi olmuşlardı. Elli yıl ona işlerini, güçlerini verdiler...»

İşte, sade fakat hakikatın ta kendisi olan iki cümle ki Kök Türklerin çöküşünü Türk milletinin gözleri önüne koymuş bulunmaktadır. Evet; şanlı Kök Türkleri, ebediyen olmasa da, düşman önünde dize getiren şey Çin ordularının gücü değil, kendi adlarını ve ananelerini bırakıp Çinlilerin adlarını ve ananelerini alan beylerin millî ananeleri çiğnemeleridir. Ve onların bütün çöküp gitmemesinin sebebi de, millî ananelerini kaybetmiyen, yani beyleri gibi çinlileşmiyen, **«Müstakil yurtlu bir millettim. Yurdum şimdi nerede? Müstakil kağanlı bir millettim. Kağanım şimdi nerede? Hangi kağana işimi, gücümü vereceğim?»** diye ağlıyan Türk halkındaki millî şuurdur.

Millî ananelerin, cemiyetlerin hayatındaki çok mühim roliine ait en güzel bir misali, gene Kök Türklerin 680 yılında giriştikleri istiklâl savaşında bulâbiliriz. Çinlileri tepeleyip Türk istiklâlini kurtarmak için on yedi erle istiklâl bayrağı açan kahraman İlteriş Kağan, düşmanla vuruşacak orduyu meydana getirdikten sonra, ilk iş olarak onları «Ataların türesince» nizama soktu. Çünkü ataların unutulanları, yani millî ananelerdi ki Türk tini o hale getirmişti. Bu hâdise, milletinin — hele biz bugünkü cukları için ne kadar mânidardır! Tigin anıtı bu millî şuur hâdisesini anlatıyor :

«..... Babam Kağan (İlteriş lunuyor) on yedi erle dağa çık şarı yürüyor, diye haber işitip ş dağa çıkmış, dağdaki inmiş. D yetmiş er olmuşlar. Tanrı güç için babam Kağanın askeri kurt imiş. Düşmanı koyun gibi Doğuya, Batıya sefer edip adam miş. Sayılarını kabartmış. Hepsi yüz er olmuş. Yedi yüz er olup i miş, Kağansızlaşmış milleti; h laşmış, kullaşmış milleti, Türk elden çıkarmış milleti atalarım ce yaratmış, heyecanlandırmış....»

İşte, bir yıllık savaştan son de kurtarılan Kök Türk istiklâlin meli, «Ataların türesince» yenid ratılan bu bir avuç erle atılmış o du. Kahraman İlteriş, Türk için kanlarını akıtacak savaş arkad rına önce «Ataların türesi» ile heyecan vermiş, ondan sonradır lî ananeleri ile millî ruhu ayak ordusu ile düşman üzerine yürü

Evet, millî ananeler, mil benliklerini aydınlatan çok kuv ışıktır. O ışık yandıkça millî benl rarmaz. Millî benlik kararmad millet yıkılamaz. Onun içindir ki letlerin millî ananelerine çok b maları lâzımdır.

Türkler, ötedenberi anane bağlı bir millettirler. Zaten tarih yunca Türk milletinin bir gücü olmuştur. Fakat bugün şu çok kikati itiraf etmek mecburiyetin Türklüğümüzün, millî benliğimiz güçlü silâhlarından biri olan m aneler ve âdetlerimiz yavaş yavaş bolmıya doğru gitmektedir.

(Sonu karşıki sahifede 2 nci s

Saadet

- Üstad F. N. Çamlıbel'e -

ırda kaybolan kar gibi zaman,
ir yıllarda hatıraları...
daha konmadan ürker saadet;
adet rüyalar gibi uçarı..

zi yarınlara götürür yıllar,
yat, erişemez daha ileri;
hülyalarımız adımlar ancak
nana serpilmiş mesafeleri!..

Dündar AKÜNAL

Dağlara

mak gerek bu dağlara
ri durulmaz, durulmaz.
ğlarda esen rüzgâra
ı kurulmaz, kurulmaz.

Gün dağlarda doğar ilkin,
Hürriyettir dağlarda din;
Orda kimseden kimsenin
İşi sorulmaz, sorulmaz.

ğlar, yiğitleri tanır,
Mert olmayandan hoylanır,
Orada kartal avlanır,
Serçe vurulmaz, vurulmaz.

Ziya, dağdan bakmayınca,
Sular gibi akmayınca,
Bu dağlara çıkmayınca
Gönül durulmaz, durulmaz...

Yusuf Ziya UĞUR

Millî Ananeler

(Baş tarafı 4 üncü sahifede)

Başkalarından, medeniyette bir kaç yüzyıldanberi bizi geçmiş olanlardan alacağımız şeyler muayyendir. Bu muayyen sınırları aşıp ta — bilerek veya bilmiyerek — bize hiç bir şey söylememesi gereken yabancı âdet ve ananelere sarıldıkça, büyük bir tehlikeye doğru gittiğimizi unutmamalıyız. Zira Türkü Türk yapan unsurlardan biri olan millî ananelerden uzaklaştıkça, Türklükten de uzaklaşıyoruz demektir.

Unutmamalıyız ki, on üç yüzyıl önceki atalarımız millî ananelerini bırakıp başkalarının ananelerini benimsemelerinin cezasını, yıllarca boyunduruk altında yaşamakla çekmişler ve ancak elli yıl geçtikten sonra kanlarını akıtarak istiklâllerini kazanabilmişlerdi. Bu büyük ve dehşetli ceza ile bir daha karşılaşmak ve sonra onun baskısı altından kurtulup yeniden doğmak, bugünkü şartlar düşünülürse, acaba kolay ve belki de mümkün olabilir mi?

Nejdet SANÇAR

Tanin

Hüseyin Cahit Yalçın üstadımızın Tanin gazetesini çıkaracağını duyuyoruz. (Yeni Sabah) ın bütün tuzu, biberi onun başmakalesinden ibaret. Şu halde, üstat, neden kendi bir gazete çıkarmasın?

Hani, bektaşinin biri bakkala sormuş:

— Sende irmik var mı?
— Var?
— Şeker var mı?
— Var!
— Yağ var mı?
— Var!
— Öyleyse niçin helva yapıp yemiyorsun?

Üstat da, (Yeni Sabah) ın bütün çeşnisini kendi kalemile verdikten sonra neden (Tanin) i çıkarmasın? Bu, onun için bir kâğıt helvası yapıp yemek kadar kolay bir şey. Fakat gazetenin ismi ne olacak? Eskisi gibi (Tanin) mi? Dil inkılâbına pek taraftar olduğuna şüphe etmediğimiz bay Hüseyin Cahit Yalçın bu öz Arapça sözü kullanacak mı? Artık ona, bunun Türkçesi bile uygun gelmez. Tanin, Türkçe, tınlamak, çınlamak demektir. Halbuki üstadın hiddetli kaleminin sık sık kopardığı gürültüler, tınlamayı, çınlamayı değil, vızıldamayı, vınlamayı bile çoktan geçti.

DÜŞÜNCELER

Yazan :

İsmail Hami Danişmend

● ●

Ananenin akıl ve mantıkla alâkası yoktur.

★

Eğer gençlik ihtiyarlıktan sonra gelseydi, işte o zaman kadınlar yaşlarını doğru söylerlerdi!

★

Sözün dişisi de olur, erkeği de...

★

En çabuk eskiyen şey ilim, hiç eskimiyen şey gene ilimdir.

★

Ne namussuz namuslular ve ne namuslu namussuzlar vardır!

★

İnsanı en çok kahreden şey, mümkün olan imkânsızlıktır.

★

Dikkatli bakarsanız, meslekleri çehrelerde görebilirsiniz.

★

Bir vakanın tarihe malolabilmesi için şahitlerinden hiç kimse kalmamış olması lâzımdır.

★

Bazı ihtiyarlar kendi kendilerinden bir hâtıra gibi kalırlar.

★

Bazı kârlar zarar ve bazı zararlar kârdır.

★

Tarihin yolu başka, aklın yolu başkadır.

★

Bazan insan fırsatı, bazan da fırsat insanı kaçırır.

★

İyi ki kalb insanın içinde yaratılmış da gözle görülmüyor!

★

İnsan çok söyler, az yapar; hayvan hiç söylemez, hep yapar.

★

Fırsatı kaçıranlar olduğu gibi kovanları da vardır.

★

Kadının eli dilinden, erkeğin dili elinden sıkıdır.

★

Bilmem bazı tanıdıklarımı niçin tanırım!

★

Fert cemiyetten akıllıdır.

★

Hayvan insandan fazla ibret alır.

★

Baştaki akıldan başka vücudun da kendine göre bir aklı vardır.

★

Kadının ahlâkı tenkid edilirse kızarır, güzelliği tenkid edilirse kızar.

İsmail Hâmi Danişmend

Milli yasamız!

Türkçülüğün üç rüknü :
İlim, sanat, ahlâktır.
Kabul et her üçünü;
Çünkü üçü de haktır.

İlim bir ağaç, ahlâk
Kökleridir muhakkak.
Sanat, onu saracak
Çiçek, yemiş, yapraktır.

Ahlâksız ilim olmaz,
Olsa da çelim olmaz,
Sanatsız verim olmaz,
Her şey onsuz çorak

İlimdir yalvacımız,
Sanat başta tacımız.
En yüce amacımız
Milletçebir olmaktır.

Hepimizin adı Türk;
Ayni dal, ayni kütük...
Bu üç kuvvetten büyük
Türkiye doğacaktır!

KAM

Konamam

Bu kez uçmak ister gönül kuş oldu,
Tanrı dağlarının baharlarına.
Ne çare; kanadım vurulmuz oldu,
Konamam Çin seddi hisarlarına.

Bir türlü o mutlu saat vurmadı,
Dur bulut! «Beni al» dedim; durmadı!
Turnalar uçurdum fakat varmadı
Bozkurdun o zümrüt diyarlarına.

Şimdi açılmıştır gülü bağların,
Başları göktedir ulu dağların,
Demini andırır geçmiş çağların
Katılan kekikler rüzgârlarına.

Bu kez uçmak ister gönül kuş oldu,
Tanrı dağlarının baharlarına.
Ne çare kanadım vurulmuş oldu,
Konamam Çin seddi hisarlarına..

O. Şevket DÜNŞEN

ÇUKUROVAMIZIN HER DEM BAHAR
Osmaniyesi

Yazan : **R. YALGIN**

Osmaniyenin bahçeleri, hamamı ile kurtuluş günlerinin hatırasını yaşatan «Yedi Kânunusani» ilkokulu

Anti Torosların (Gâvurdağ) Zümrüt kadar yeşil, gönüllere gençlik ve dirlik bağışlıyan, koynunda; gümüş Karaçay kordelâsının parlak şuaları içinde; güneş renkli portakal, limon, turunç ve mandalina bahçelerine gömülmüş misk kokulu şirin Osmaniyeyi sevmek için şair olmağa lüzum yoktur.

O, bitmiyen ve Tükenmiyen Gâvurdağı enginlerinde fışkıran şiir ve müzik inceliklerini bir davar sürüsünün zil sedalarında da bulmak mümkündür.

Hele, yaz aylarının başlangıcında, Yürük göçlerinin Toroslara doğru yükselme çağlarında, Osmaniye, Dörtyol, Payas, Erzin, Ayasdan akın eden katar, katar göçlerin göklere yükselen kuzu melemeleri, at kişneyişleri, deve bozulayışları; halk şairlerinin bağlamalarını çala çala yamaçlara geyikler gibi tırmanışları, Yürük çobanlarının kavallarından çıkan kayabaşı, bozlak ve koyunu suya indirme havalarının yürek hoplatıcı ve insanları kendinden geçirici mahşerî gününü yaşamak, her halde ayrı ve bambaşka bir şiir dünyasına girmek demektir.

Osmaniyenin coğrafya ve tarih durumları da, manzarası kadar önemlidir. Kazanın doğusunda : Kanlıgeçit, Bulanık (Bahçe kazası) Kaynak kale harabesi, Düziçi, Karacaören ve Pecenek, kuzeyinde· Ceyhan ırmağı, Bodrum kalesi (Hiveropolis) Kadirli kazası, (Dulkadir) ülkesi Sisovası, Kozan dağları; batısında; Toprakkale, İsus harabeleri ve Karanlıkkapı ile İsus geçidi, güneyinde; o güzel salep çiçekli, zeytin ormanlı, akş binbir pınarlı Gâvurdağ yaylâsı vardır.

Karaçayın bu dağdan köpürerek ovaya dökülen suları sayesinde Osn toprakları her türlü sebze, meyva, hu hattâ şamfıstığı denilen mahsulleri bol, yetiştirmektedir.

Derviş Paşa islâhatından sonra y teşkil edilen bu kasaba tarihten önce Helenistik devrinde de yaşamış bir içindedir. En eski adı «İsortiya» olan havaliye bir zamanlar; Kını (Kınık) ları Hacıbekirli obası denmiş ve islâ seksen sene sonra Yarpüzdan nakleder belibereket sancağına merkez olunca niye denmiştir.

Bu muhit bütün dağlarile birlikte Türkmen oymaklarından teşekkül etmiş duğu için halk arasında Gâvurdağı in rına «Ulaşlı» adı verilmektedir.

Bu Ulaşlı Türkmen çocukları Milli cadele savaşında da öz soyunun arılığın termiş ve benliğile parlak bir tarih s sine hak kazanmıştır.

Avrupadan küçük Asyaya, her türlü lâhlarile medeniyet, insaniyet, hilâfet ve riat getirdiği tercüman Ermenilerin ağu yayılmış işgal orduları Çukurovayı çiğn bu Ulaşlı Türkmenler birdenbire kükrer güzel ve aziz vatanlarını korumuşlardır. ros dağlarına bile çıkan ve hezimetle Fransızların bir tek neferi, Anti Tor bunun için çıkamamışlardır.

Ulaşlı bir gelin: Bayan Saide

da erkek, kadın, çocuk, bütün halk sarılmış; ordulara karşı bıçağı, baltası, , kuşanarak karşı durmuştur.

taraftan Dörtyol üzerinden akan çe- rakkaleyi sıkıştırıyor; öbür yandan n yürüyen yiğitler Kanlıgeçitte ordusuna cephane ve erzak getiren i yağma ediyor; Yarbuz ve Karaçay nden dökülen kahramanlar Osmani- atıyorlardı.

Dört yandan sıkıntı gören düşman harbede, ede güzel Osmaniyeyi yakıyordu. Osmaniye yangın bulutları arasında yanarken omuzlarına ve beline çapraz fişeklikler bağlamış, koltuğu altına mavzerini yerleştirmiş bir dişi kaplan gibi kükreyen Kaypaklı Pembe kadının : Vur... sesi o yangın alevleri içinde düşmanlara Azrail haykırışlarını andırıyordu. Çok geçmeden Pembe kadın sol memesine değen bir kurşun ile dünyaya gözlerini kaparken Ulaşlılar Allah!.. Allah!.. sesleri ve yanık türkülerile yurtlarını düşmanın insafsız ve merhametsiz hücumlarından kurtarmışlardır...

Kasaba, hemen tahtadan dükkânlar, oteller, kahveler ile yeniden kurulmuş ve şehir hiç yanmamışa dönmüştür.

İşte Osmaniyenin son tarih çerçevesini altınlayan mineleri böylece parlamıştır.

Bu dağlarda; her türlü tabiat güzelliklerile süslenmiş halkı; Türk ananesile tabiatı kendine yahut; tabiat onun benliğine bağlanmış olarak görürüz.

Ulaşlılar arasında tarihin en uzak günlerinden kalma hâtıralar da bulunur. Bunu teyit eden Kaman ve Arkın adları bakınız nasıl yaşıyor.

Kaman dağı :

Ben de çıktım şu Arkının başına
Kılıç özü çayır, çimen görünür
Bir vakit geldi de girdi düşüme
Al yeşil bahçalı Kaman görünür.

Âşık Ali isminde biri tarafından söylenmiş bu türkü çok uzundur. Düziçinde Kır İsmail'den aldığım türkünün ilk parçasına dikkat edecek olursak Kaman ve Arkın adlarının bize tarihimizin çok eski günleri yaşattığını görürüz. Yalnız Osmaniyede değil, Türk olan her yerde, ırkdaşlarımız cesaret ve kudretile beraber peşinde gittiği yere kadar tarihini de götürmeğe muktedir bir millet olduğunu göstermiştir.

R. YALGIN

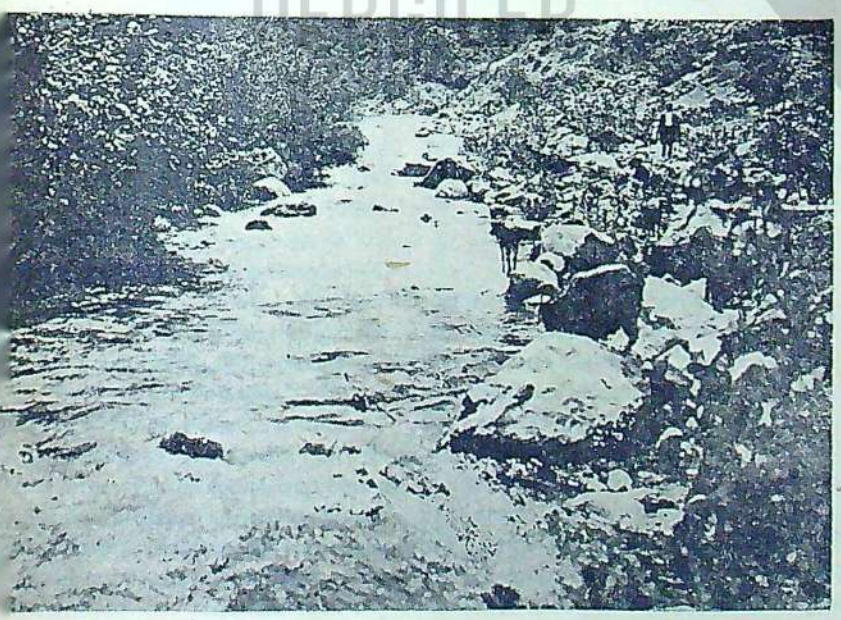

maniyenin portakal ve sebze bahçelerini yaşatan Karaçay şehre böyle girer

SEÇME SÖZLER

★ İddialarından geri dönmiyenler kendilerini hakikatten daha fazla sevenlerdir.
Joubert

◆ ◆

★ Nezaketli olmak insana çok zahmet vermediği halde çok fayda temin eder.
Mme de Lambert

◆ ◆

★ Kabalığın en büyük alâmeti mecliste bulunan kimselerden her hangi birini kıracak tarzda söz söylemektir. Swift

◆ ◆

★ Her şeyi kaybettiği halde şerefini muhafaza eden adam çok bir şey kaybetmiş sayılmaz. Voltaire

◆ ◆

★ Düşünmek zahmetinden kurtulmak istiyenler için iki çare vardır: Ya başkalarının söylediklerini tekrar etmek, yahut da söylenmiş olanların tam aksini iddiaya kalkmak. Sainte - Beuve

◆ ◆

★ Bir münakaşa, münazaa halini aldığı zaman yapılacak şey susmaktır. Susmak mağlûbiyeti itiraf demek değildir.
L. Sadi Carnot

◆ ◆

★ Küfürler, haksız olan kimselerin ileri sürdükleri delillerdir. J. J. Rousseau

◆ ◆

★ Küfredenle ona küfürle mukabele edenin arasındaki fark fenalık yapmakta birisinin birinci, ötekisinin sonuncu oluşundan başka bir şey değildir Tertullien

◆ ◆

★ Haksızlıklara tahammül ediyorsan buna esef etme: Düşün ki en büyük felâket haksızlığa katlanmak değil haksızlık etmektir. Pythagore

◆ ◆

★ Bir millet için büyük bir felâket teşkil eden şey milletin yarısının öteki yarısını hor görmesidir. Joubert

◆ ◆

★ Fenalık edenle fena söyliyen arasında ancak bir fırsat farkı vardır. Quintilien

◆ ◆

★ Bağırıp çağıran haset beceriksizce bir hasettir. Asıl korkulacak haset susan, sinsi hasettir. Rivarol

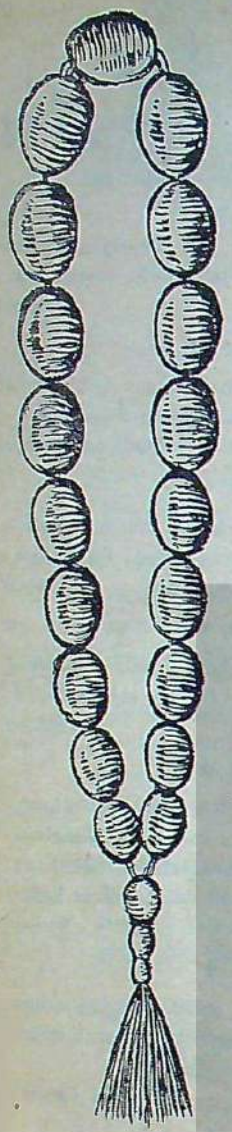

Topkapı müzesinde

Hâlâ koşar ufkumda şu üç tuğlu kavuklar;
Hâlâ, şu nalınlardan uçar penbe topuklar;

Ölmez o sevahîli, bürümcüklü kadınlar
Ölmez o elâ gözler, ipek kaşlı alınlar;

Târihimi agyâr okusun sâde Muhaçta,
Ben ırkımı durmuş okurum taşda, ağaçta;

Bazan Edebalînin asâsında, sesinde;
Bazan Hacı Bektaşi Veli'nin nefesinde;

Bazan şu gönüller dolu germâbe tasında;
Bazan şu kadın tenli ipekler arasında;

Bazan koca bir Şarkı Buhara kumaşında;
Bazan bütün üç kıt'ayı bir çeşme taşında;

On devri soluk bir yazının çifte «ha» sında;
Beş asrı kırık bir taşın «Elfatiha» sında.

Gönlümde duran âlemi karşımda bulur da,
Hayran yaşarım ufku mezarlar dolu yurda.

İstersen eğer asrını hiç anlamamış de,
Ben böyleyim işte!

Mithat Cemal

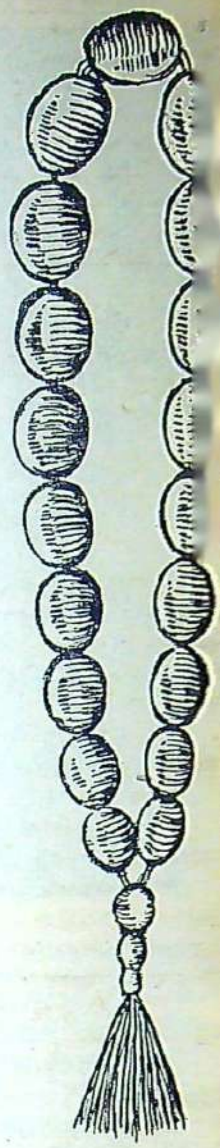

Görüşler

HİNDİSTAN SEYAHATİNE DAİR

Hindistandan dönen gazeteci arkadaşlar, birbiri ardı sıra çıkan makalelerle harıl harıl bize Hindistanı anlatmıya başladılar. Bir kaç hafta süren bir seyahatte resmî ziyafetlerden arta kalan kısa bir zaman içinde her bakımdan karışık bir memleketi görüp anlamak... Fakat hayret etmiyelim! Bu zatlar, bu işi başaracak olağanüstü kabiliyetlerinden dolayıdır ki her zaman bu türlü seyahatlere seçiliyorlar. Bakınız, Necmeddin Sadak üstadımız, Akşamda Hindistanı anlatan yazısında, «Benares» deki camiden bahsederken bunun bir müslüman imparator tarafından yıktırılan Brahman mâbedi yerine yaptırıldığını söylüyor ve hükümdara Brahman papazının verdiği şu cevabı aynen yazıyor:

(Be bin kerâmet buthanei mera ey Şeh! ki çün şikeste şevet hanei Huda Kerdet. = Bizim mâbedimizin kerametini gör ki ey padişah, yıkıldı, fakat yerine Allahın evi geldi.)

Tabiî, bu kitaplardan alınmış hazır malûmat olmıyacak, Hindistan seyahatindeki tetkik neticesidir.

Görüyorsunuz, gazeteci arkadaşlarımız, şu bir kaç hafta içinde yalnız Hindistanı değil, Hintçeyi bile öğrenmişler!

★

HATA KİME AİT?

Kıymetli arkadaşımız Abidin Daver makalelerine seçilmiş mısralar almayı sever; fakat bu mısralardan bir ikisinin mutlaka veznini bozar. Bu huyunu kendisi de bildiği için bir zamandanberi vazgeçmeğe çalışıyor ve muvaffak olacağa da benziyordu. Geçen gün, Cumhuriyette (Uçan kaleler) e dair yazısını okuyordum: Amerikaya gittiği zaman, bu uçakları her nedense yapan fabrikayı ona göstermemişler. Amerikan haberler bürosu, sonradan düşünmüş arkadaşımızın bu noktadaki bilgisi de eksik kalmasın diye, bütün teknik malûmatı havi bir yazı göndermiş. Askerî meselelerde eşsiz mütehass kendi fikirlerini de ilâve ederek bu ma' neşrediyor. Yazıyı tatlı tatlı okurken ı kum bahsine gelince, Fuzulinin meşhur belâ mersiyesinden iki mısra karşıma verdi :

— Aman, dedim, gene bir vezin b luğu olmasa bari!

Heyhat! Birinci mısraın vezni (Uçan leler) gibi uçup gitmiş.

«Sahrayı Kerbelâdaki teşnelilere»

Hayır, doğrusu :

«Sahrayi Kerbelâda olan teşnelilere» olacak. Fakat itiraf edeyim. Bu s bozukluk o kadar mühim sayılamaz. Ç Amerikan haberler servisinin gönderdiği yazıdaki vezin hatasını Amerikalıların yoksa üstadımız Abidin Daverin mi y pek belli olmuyor!

TASHİH VE İTİZAR

Geçen haftaki «Görüşler» sütununda,

..., Sayı 78, cilt 3, 20 Mart 1343

adreddin Celâl Löbonda bonbon yiyen bir arksist) sözüne gücenmiş. Ben, kendisini cendirecek bir şey yapmadım ki.. Bay Sadin Celâlin Löbonda bir köşesi olduğunu kes bilir. (Bonbon yiyen bir marksist) e nce: Her halde «marksist» sözüne kızma olacak. Çünkü bu, kendisinin her yerde idafaa ettiği samimî kanaatidir. Bütün ele bonbon yemekteyse, sözümü geri ala :

— Hayır, bay Sadreddin Celâl, her ak Lübonda bonbon yemez. Halis Popof içer!

★

BELLİ!

Ankarada çıkan solcu bir mecmuada kçülük aleyhdarları, benim İneboludan çevrildiğimi ima etmişlerdi. Onlara: r böyle bir şey varsa açık söylemelerini lif ettim.

Susarlarsa kendilerini ben de âdi bir teri sayacağım, dedim.

Şimdi :

— Ay, diyorlar, Anadoluya bile geçme ş demek!

Fakat, mesele benim Anadoluya geçip nemem değildi ki.. İneboludan geri çevrildi. Onlarda bu huy varken, Anadoluya geçmiş olsaydım, o zaman, gene :

— Ay, diyeceklerdi, Anadoluya geçmiş de iş mi yapmış sanki!

Anadoluya geçip mühim bir iş yapmış aydım gene :

— Ay, diyeceklerdi, İstiklâl Harbini o kazanmış sanki!

Şayet İstiklâl Harbini kazanmış ve Türk Cumhuriyetini de ben kurmuş olsaydım susmıyacaklardı. Onu için için dağıtıp ak için ne yapacakları şimdi çıkardık mecmuadan belli!

★

RAHAT BIRAKALIM!

Tasviri Efkâr refikimiz filozof Rıza Tevyurdumuza geleceğini haber verirken yecana kapılmış galiba! Filozofu, üçüncü olyonun sukutundan sonra, menfasından se dönen Viktor Hugo gibi karşılıyor. nelerdenberi vatanından cüda düşen bu rli ve eşsiz mühim adamımız» diyor. Gene «büyük müjde» ismini veriyor.

Aziz filozofu iştiyakla karşılarız. Fakat zi millî bir nümayişe hazırlıyan bu keli r yerinde değil. O gelirken maziyi büsün unutacağız ve ona kollarımızı dostça ağız.

Vatanında başını dinlendirmeğe, hasretini irmeğe gelen filozofumuzu rahat bıran!

Filozof Rıza Tevfik

Birkaç hâtıra

5:78

Yazan : O. S. O.

Filozof Rıza Tevfiğin vatana dönüşüne en fazla ben seviniyorum. Çünkü onu iki defa gücendirdim. Bir defa da ona hayran oldum.

Filozofa hayranlığım, meşrutiyetten biraz evvel, Selânikte çıkan Bahçe mecmuasında başlar. İstanbulda edebi neşriyat yasak edilmişti.

Bu mecmuaya millî şairimiz Mehmet Emin Yurdakul hece veznile manzumeler yazıyordu.

Rıza Tevfik, millî şairin kullandığı hece veznini müdafaa ediyordu. İnkılâpçı, hatip Ömer Naci de aruz veznini. Ben Rıza Tevfikin tarafındaydım. Onun, gizli meyillerimi okşıyan sözleri beni kendisine çekiyordu. Vakıa Ömer Nacinin kıvrak, müstehzi bir üslûbu vardı. Fakat Rıza Tevfik de ne kadar çok şey biliyordu... (Çok bilen çok yanılır) sözünü henüz işitmemiş olacağım ki kendi kendime : (Hiç bu kadar çok şey bilen yanılır mı?) diyordum. İmzasının üstündeki (Bakan'un şakirdi marifeti) cümlesi bile beni hayran ediyordu.

Rıza Tevfiği Meşrutiyetten sonra işte bu hayranlıkla tanıdım. Fakat o, bu yolda yürümedi. Daima herkesin gittiği tarafın tersine koşmayı sevdiği için (millî edebiyat) hareketi başlayınca buna âdeta muarız kesildi. (Yeni lisan) a karşı durdu. Rıza Tevfikle mânen biraz aram açılmıştı.

Fakat onu en çok gözümden düşürmeğe çalışan Ömer Seyfeddindi. Ömer Seyfeddin herkesin bildiği paradokslarile Rıza Tevfiğin çok cahil olduğunu söylüyordu :

— İnan bana cancağızım, diyordu. O hiç, ama, hiç okumaz. Boyuna çene çalar. Bir felsefî sistemi olmıyan adama filozof denir mi? O, bu kelimeyi, mektepteki çocukların kullandığı mânada kullanıyor.

Gülüyor, hattâ biraz da hakveriyordum. Ömer Seyfeddin senelerdenberi hiç durmadan felsefe ile uğraştığını söylüyordu. Bir gün (Bilgi) idarehanesinde Ömer Seyfeddin Rıza Tevfikle karşılaştı. Ziya Gökalp, Celâl Sahir de oradaydı.

— İşte, dedim, şimdi bir münakaşa başlıyacak. Ömer, kimbilir, filozofu nasıl yerden yere çarpacak! Hayret! Yalnız Rıza Tevfik konuşuyor, Ömer Seyfeddin ağzını açıp bir kelime söylemeğe cesaret edemiyordu. Nihayet bir münakaşa çıktı, fakat Ömer Seyfeddinle değil, filozofla Ziya Gökalp arasında. Rıza Tevfik, Fârabinin, İbni Sinanın Türk olmasını kabul etmiyordu. Ziya Gökalp ona:

— Türk olmadıklarına dair bizi ikna edecek delilleriniz var mı? diye sordu. O da :

— Sizin, Türk olduklarına dair beni ikna edecek delilleriniz var mı?

Diye ayni suali tekrarladı. Ziya Gökalpın ilk defa orada hiddetlendiğini gördüm. (Türk olmadıklarını ispata çalışmak bize mi düşer?) diyordu. Rıza Tevfik, bundan sonra Türkçülük cereyanından gitgide uzaklaştı. Fakat ben gene onu çok sevimli, çok hoş buluyordum.

***

Bir gün, durup dururken Rıza Tevfik, Sabah gazetesinde şair Halil Nihat Boztepeye hücum etti. Halil Nihadın üç, dört sene evvel yazdığı mizahî manzumeleri gözüne ilişmiş, buna kızmış. Epey ağır şeyler söylüyordu. Rıza Tevfiği haksız buldum. İçimde Halil Nihat Boztepe, ona bir cevap ya diye düşündüm. Onun namına bir manzume tasarladım. Şöyle başlıyordu :

FİLOZOFA

Hayretle anarım seni daima,
Hey koca filozof yaman adamsın!
Doktorsun, âlimsin, şairsin amma,
Kimse diyemez ki aklı tamamsın.

Bunun tamamını, Süleyman Nazife okudum. Bir lâtife olsun diye Sabahta imzası neşretmek için benden istedi. Benim yazdığımı söylemiyeceğini vadederek o kadar ısrar etti ki razı oldum.

Rıza Tevfik bu manzumeye hepsinden fazla sinirlendi. Bir müddet Yusuf Ziya Ortacın zannetti. O da bunu tekzip etmediği için Sabah gazetesinde ona imalar yaparak (Mizah nedir?) diye bir makale serisi tutturdu. O kadar uzun, o kadar çok şey yazdı ki az daha Sabah gazetesi bu yüzden batacaktı. Bu sıra kabahatlinin ben olduğum anlaşıldı. Fakat hiddeti geçtiği için bana darılmadı.

Rıza Tevfiği ikinci gücendirdiğim Süleyde iken Kıbrısta basılan kitabı üzerine (Aydabir) de yazdığım bir tenkiddir. Ben bu tenkidimi, biraz da onun şiirlerini neşretmek için yazmıştım. O sırada kendisinden başka türlü bahsedemezdim. İsmini söylerken, biraz aleyhinde bulunmıya da mecburdum. Fakat o bunu anlamadı, galiba. Bana gücendiğini üzülerek işittim.

Filozof Rıza Tevfiğin vatana dönüşüne en çok bunun için seviniyorum. Onunla barışmak imkânını bulacağım. Beni affedeceğine eminim. O kadar saf, o kadar temiz bir kalbi vardır ki asla kin tutmaz. Bütün büyük sanatkârlar gibi o da kocaman bir çocuktur. Hayatında bazı yanlış hareketleri olmuşsa bile bunları çocukca bir saffetle, iyi niyetle yapmıştır. Böyle kusurları affetmekse, anavatanın hepimize karşı duyduğu büyük şefkatin en tabiî bir neticesi sayılır. O. S. O.

Gök Türklerin
Bizansla münasebeti

Yazan :
Hüseyin Namık ORKUN

II

Bizans sefirleri vazifelerini yapmışlardı; fakat Hakan Zemarkhosu kendisile birlikte İranlılarla temas ettirmek arzu ediyordu. Sefaret heyeti Hakandan bir çok hediye almış, Zemarkhosa ayrıca bir de Kırgız cariye vermişlerdi. Bizans sefiri maiyetinde yirmi kişi ile Hakanla beraber hareket etmiş, diğerleri de Kholiataların arazisinde beklemeğe başlamıştı. Yolda Talas adlı bir yerde Acem sefirlerile buluşarak müzakere etmişlerdi. Müzakereleri ziyafetler takip ediyordu. Türk Hakanı Acem sefirlerine karşı pek dostane hareket etmiyordu. Hakan bunu ziyafette en baş yere Bizans sefirlerini oturtmakla göstermiş, fakat Acem sefiri buna şiddetle itiraz etmiş, bütün ziyafet müddetince yüksek sesle söylenmişti.

Türk Hakanı nihayet Zemarkhosu yurduna dönmeğe bırakmış, Maniakh bu sırada öldüğü için Hakan tarkan rütbesinde olan Maniakhın oğlu Tagmayı kılavuz olarak tâyin etmişti.

Zemarkhos adamlarile beraber Kholiataların arazisine gelmiş, kendisini bekleyen diğer sefaret heyeti âzalarile buluşmuş, yola koyulmuşlardı. Bizans sefaret heyetinin anlattığı büyük Bizans şehrini herkes merak etmiş, heyetle beraber gidip bu büyük şehri görmek hevesine kapılmıştı. Sefaret heyetile beraber gitmek isteyenlerin adedi çoğalınca Hakan bunu menetmiş, sadece Kholiatalardan arzu edenlere müsaade vermişti.

Sefaret heyetinin yolu öyle yerlerden geçmekte idi ki kılavuzsuz buralardan asla geçilemezdi. Maatteessüf Bizans kaynakları heyetin geçtiği yolları sarih bir surette kaydetmeyip tek tük isimler zikrile iktifa etmektedir. Bu coğrafi isimler de eserleri kopya edenlerin hataları yüzünden pek tahrife uğramış olup bugün aslını bulmak imkânsız bir hale gelmiştir. Sefaret heyeti dönüşte Oikh adlı bir nehirden geçmiş, sonra büyük bir bataklıkla karşılaşmıştı. Burada üç gün dinlenmişlerdi. Zemarkhos buradan arkadaşlarından birisini on iki Türk süvarisi ile İstanbula göndermişti. Sefaret heyeti bundan sonra on iki gün yollarına devam etmiş, Bizanslıları pek dostane karşılayan Ugorlar'la karşılaşmışlardı. Ugorlar Bizanslılara Kophen nehri civarında dikkat etmelerini, çünkü oradaki ormanda dört bin Acemin kendilerini bekleyip pusu kurduklarını haber vermişti. Ugorlar da Göktürklerin tebaası idiler. Sefaret heyeti bu haberi duyunca yolunu değiştirmiş, bir kaç bataklık dolaştıktan sonra tehlikeli olan mıntakaya yani Kophen civarına gelmişti. Zemarkhos bir kaç adamını öncü olarak göndermiş, bir tehlike görmeyince yoluna devam ile Alan'ların yurduna gelmişti. Alan kıralı sefaret heyetini memnuniyetle kabul etmiş, fakat Türklerin silâhlarını almak isteyince tabii Türkler vermek istememiş, bundan dolayı üç gün münakaşa devam etmiş, nihayet Türkler sefaret heyetinin hatırı için buna razı olmuşlardı. Alan'lar da Acem tehlikesini Bizans sefaret heyetine bildirmişti. Kıral Mindimiana'larm arazisinden geçmemelerini, Suania havalisinde Acemlerin pusu kurduğunu söylemişti. Bunun üzerine Zemarkhos ipek yüklü on attan ibaret olan bir kervanı tehlikeli denilen Mindimiana arazisine göndermiş, kendisi de daha kıymetli eşyalarile Karadeniz sahiline hareket etmiş, oradan da Bizansa gelmişti.

Batı Göktürkleri hakkında bu sefaret heyetinin vermiş olduğu malûmat son derece kıymetlidir. Fakat bu verilen coğrafi isimler nereleridir?.. Ektag yani Altındağ neredедir?.. Bu meselelerin halli için ilim adamları çok çalışmışlar ve bu hususta bir takım nazariyeler serdedip durmuşlardır Nihayet Ektagın Altay olduğunu kabul etmişlerdi. Halbuki bu meselenin halli için Çin kaynaklarını karıştırmak ve bu suretle halle çalışmak gerektir. Çin kaynakları Batı Göktürklerin merkez şehrini sarih bir surette kaydediyorlar: Bugünkü Kâşgardan Şimal - batıya giderek Yulduz vâdisinden yedi gün gidilince tahminen Kuçadan Şimale düşen yerlerde Batı Göktürklerin merkez şehirleri bulunuyordu. Gene Çin tarihleri Kuçadan Şimale, Şimal - batı taraflarına doğru bir dağ bulunduğunu, buna oradaki halkın A - kie dediğini kaydediyorlar. O halde Macar âlimlerinden Ligetinin söylediği gibi bu Ektag işte burasıdır. Gene Ligetiye göre Oikh nehri Çu'ya, İkh ise Emba'ya tekabül etmektedir. Daikh ise bildiğimiz veçhile Yayık (= Ural) nehridir.

Zemarkhos sefaret heyetinin muvaffakıyeti üzerine Bizanslılar Türklerle münasebatta bulunmak arzusunda bulunmuşlardı. Birbiri arkasından sefaret heyetleri gönderdiler. Türkler de dostluğu arzu ediyorlardı. Çünkü Acemlere karşı böyle bir dost devleti elde tutmak çok yerinde idi.

Nihayet Bizans ile İran muharebesi başlamış, on bir sene müthiş muharebeler olmuştu (571 - 590). Bu esnada Türklerle Bizans arasındaki münasebat soğumuş, hattâ düşmanlığa kadar varmıştı. Türkler Zemarkhosun sefaretinden sekiz sene sonra Bizanslıları soğuk bir surette karşılamışlardı. Çünkü bu kısa müddet zarfında Asya tarihinde mühim hâdiseler olmuştu.

Bizans tahtına yeni bir hükümdar gelmişti: Tiberius. Yeni hükümdar saltanatının daha ikinci senesinde Türklerle dostluğu takviye etmek lüzumunu hissetmiş, kendi muhafız zabitlerinden Valentinusu sefir tâyin etmişti. Valentinus sefaret heyetini kurduğu vakit epey zamandır İstanbulda yaşıyan Türklerden de yanına yüz altı kişi almıştı.

Sefaret heyeti Karadenizden gemilerle seyahat etmiş, sonra karaya çıkarak yollarına devam etmiş, Akkaga denilen bir yere gelmişler, buradan da geçip bir Türk Hanı olan Turhanthos'un nezdine gelmişlerdi. Turhanthos Türklerin küçük Hanlarından biri idi. Onun için asıl merkezde yani Aktagda oturmuyordu. Zaten şimdi Ektagda Sizabul bulunmuyordu. Çünkü Sizabul ölmüş, yerine Tardu geçmişti.

Zemarkhos Türklerin dört küçük Hanları olduğunu bildirdiği halde bundan sekiz sene sonra Valentinus Türklerin sekiz Hanı olduğunu haber veriyor. Bu Hanlar içinde her halde Bizanslılara en yakın olmak üzere Turhanthos oturmakta idi.

Valentinus Türk Hanına parlak bir lisanla hitabetmiş, Bizans tahtına yeni bir hükümdar geçtiğini haber vermiş, Sizabul ile yapılan sulhün tecdidini teklif etmişti. Bu sözlere karşı Turhantos asabiyetle cevap vermiş, Bizanslıların dostluktan, sulhten bahsederlerken tebaaları olan Avarları da kabul ile Pannoniaya yerleştirmiş olduklarını anlatmıştı. Daha sonra Türk sefirlerini yolsuz ve tehlikeli bir yerden ibaret olan Kafkasyadan geçirmelerinin sebebini sormuş, fakat Türklerin Dinyeper, Tuna, Meriç nehirlerinin nerelere aktığını iyi bildiklerini ilâve etmişti. Turhanthos sefirlerin Türk âdeti veçhile yüzlerini kesip ölen Türk hükümdarının yasına iştirak edecekleri yerde huzuruna çıkmalarına da hiddetlenmiş, buna karşı Bizans sefirleri de yüzlerini bıçaklarla kesmeğe mecbur olmuşlardı.

Türk ordugâhında matem merasimi başlamıştı. Çok mühim olan bu merasimin teferruatını maatteessüf Bizans kaynaklarında bulamamaktayız. Çünkü bu cihetten bahseden sahifeler kaybolmuştur.

(Sonu 15 inci sahifede)

Cumhuriyet, sayı 78, cilt 3, 20 Mart 1943

TÜRK TİYATRO TARİHİ

İBNÜRREFİK AHMET NURİ

Ölümünün 8 inci yıldönümü münasebetile

Yazan : **Enver Behnan Şapolyo**

Türk sahne hayatına yüksek eserler kadıran üstat (İbn - ür - Refik Ahmet Nubundan sekiz yıl önce Ankarada ölmüştü. ük üstat ile, son günlerini Halkevinde aber yaşadık. İçi cevherle dolu bu büyük atkârın, iki öğün kuru ekmeğini çaya bana, a yoksul öldüğüne bizzat şahit oldum. Bilyorum, büyük adamlar niçin aç ölüyorlar?. bir tabiat kanunu mudur?. Yoksa cemia bir kabahati midir?.. Şu hakikate vâsıl lum ki sanatkârların yegâne serveti, eser ve şerefli mazileridir. İşte sizlere bu tez maziyi anlatacağım :

İbn - ür - Refik Ahmet Nuri 1874 yılında idarda Ayazma mahallesinde doğmuştur. bası Fes Nazırı Süleyman Paşazade Üsküdar Bidayet mahkemesi müstantiği Mehmet ik beydir. Fes Nazırı lâkabile yâdolunurda pederi vefatında, mührüne kendinin an hâkedilmesini vasiyet ettiği için (İbn - - Refik) Ahmet Nuri adile neşriyat sahaatılmıştır. Ataları Harput vilâyeti dahilde Çemişgezek kazası ehalisindendir. Galasaray Mektebi Sultanisinde tahsil etmiştir. mektepten mezun olduktan sonra evvelâ ciye Nezareti mektubi kalemine mülâzeten devam ettiği sırada mezkûr Nezarete hak muhtelit karantine idaresi muhasebe emine tâyin edilerek Türkçe ve Fransızca asebe müdürlüğüne kadar yükselmiştir. n muahedesi mucibince mezkûr idarenin ye edilmesi üzerine bütün memurlarla ber tekaüde sevkedilmiştir.

İbn - ür - Refik Ahmet Nuri beyin hayatı hâtıraları Türk temaşa tarihini yazacaklabir kaynak olacağından hayatını size ayyazıyorum. Kendisinden, kıymetli hâtıını istedim. Ankara Halkevi sahnesinin isör odasına çekildik, bana hayatını şöyle tı : Bu hâtıraları Türk tiyatro tarihine en kıymetli notlardır :

«Çocukluğumdanberi edebiyata merakım ı. O zamanın üdeba ve şuarasını okuyor. Sıhhiye idaresinde merhum Ahmet Mitefendi reisimiz idi. Bana ilk defa Frandan küçük bir roman tercüme ettiren odur. Mithat efendinin ifadeleri, diğerlerine nispeten daha sade olduğu için onu taklide yeltenirdim. Fakat tercüme etmiş olduğum romancığı bugün okurken kendi kendime utanıyorum.

Tiyatroya merakım daha çoktu. Güllü Agobun tesis ettiği Osmanlı Tiyatrosuna çok devam ederdim. Burada ekseriya melodramlar oynanırdı. Az kere oynanan ve az çok edebî kıymeti olan piyesleri tercih ederdim. İçtimaî hayatı tasvir ve tenkid eden komediler. Daha çok hoşuma giderdi. Ben Mektebi Sultanîde iken, yaz tatilinde mahalle arkadaşlarımdan Tıbbiye ve Harbiye talebesinden bir kaçını kandırdım. Aramızda para topladık, birimizin büyük bahçesinde bir sahne inşa ettik. Ramazan geceleri komşu hanımlara o zamanın usulünde yazılmış eserleri temsil ederdik. Repertuvarımızın en başında Namık Kemalin (Zavallı Çocuk) adındaki dramı vardı. Ben (Çoban Kızı) adında çocukça bir komedi yazmıştım. Tabiî iptidaî şekilde bir eserdi. Bunu çok temsil ettik. Çünkü seyirci hanımların çok hoşuna gitmişti. O zaman anladım ki, halkın ağlamaktan ziyade gülmeğe ihtiyacı var. Onun için son zamanlarda, yani meşrutiyetin ilânından itibaren yazmağa başladığım piyeslerin en çoğu vodvildir. Hâlâ o kanaatteyim. Beşerin hayatı bir komediden başka bir şey olmadığından muharrirlerin tasvir ettikleri içtimaî hayat vakaları vodvil şeklinde temsil edilirse, halka daha faydalı ibret verir, fakat bu piyeslerdeki nükteler, hikâyeler nezih ve edebî olmak şartile... Bence tiyatro sahnesi bir edebiyat meşheridir.

Piyeslerim içinde en çok sevdiğim (Sekizinci), (Ceza Kanunu), (Hissei Şayia), (Son Altes), (Zühal Burcunda) adındaki komedilerdir. Bir de (Odalık) adında bir piyesim vardır ki, dram olduğu için hoşlanmıyorum.

Bazı temaşa muharrirlerimiz Fransızcadan adapte ettikleri piyeslerin mevzuunu millileştirmiyerek yalnız (Pol) adını (Pertev) adına tahvil etmekle iktifa ediyorlar. Ben bazı Fransız piyeslerini yalnız Türk tabiyetine sokmakla iktifa etmeyip onları ihtida ettirerek mevzuundan istifade ederek millileştirdim. Ben bu meziyeti çocukluğumdanberi tiyatro ile iştigal etmemden kazandım. Meselâ: Hissei Şayianın mevzuu bir Fransız piyesinden alınmış olduğu halde eşhastan biri olan Evkaf kâtibi Bican efendi, Türkiyeden başka bir yerde bulunmıyan bir tiptir. Zaten ilmî, fennî, edebî hangi eserimiz var ki, tohumu ekseriyetle Garpten alınmış bir mahsul olmasın!..

Uzatmıyalım, biz mahallemizde arkadaşlarla tiyatro oynamakta devam ederken, benim sofu eniştem Kazasker efendi bir akşam kendisini ziyarete gelen, Üsküdar mutasarrıf ve muhafızı Ali Rıza Paşa merhuma, bizi oyuncu olacaklar, diye şikâyet ederek tiyatromuzu menetmesini söyledi. Ali Paşanın verdiği cevap hâlâ kulaklarımda çınlar, demişti ki:

«— Varsınlar aralarında eğlensinler, zihinlerine keşayiş gelir. Keske zamanımızın her genci böyle yapsa!..»

O zamanlar Sultan Hamit ortalığı sıkıştırmağa başlamıştı. İçtimalar yasak edilmişti. Mektepler kontrol altında idi. Tiyatro piyesleri şiddetli sansörlerin insafsız kalemile çiziliyor, mânasız kalıyordu. Böyle bir istibdat zamanında Ali Paşanın böyle bir cesareti medeniye göstermesi şayanı takdirdir.

Tiyatro sözü açılmışken şunu da arzedeyim : Memleketimizde tiyatroyu bundan seksen sene evvel Ermeniler tesis etmiştir. Ondan evvelki zamana ait temaşa tarihimiz mazbut değildir. Yahut ben görmedim. Şöyle sathî tetkikime göre Dördüncü Sultan Murat zamanında (Karagöz oyunu), (Meddahlık) varmış. Sonradan Sultan düğünlerinde, (Zuhurî Kolu) hokkabazlar, cambazlar, çengiler, köçekler oynarmış. Evliya Çelebi tarihinde okunduğuna göre Zuhurî kolu on iki adetmiş. Bunların en marufu Dördüncü Sultan Muradın huzurunda oynanan (Çelebi kolu) ile Sultan İbrahimin beğendiği (Akide kolu) imiş. Akide kolunun kolbaşısı Pehlivan Eyüp adındaki şair, kâtip ve zarif bir zat imiş.. Bu kolları rağbeti âmmeye mazhar eden sebep,

MİLLİ KÜTÜPHANE ANKARA

köçek oynatmak imiş.. Bundan anlaşılıyor ki zamanımızdaki tulûat kumpanyalarındaki kantocu kızların göbek atmaları o zamanın ananesinden alınmıştır.

Ermeniler tiyatroyu evvelâ mekteplerinde oynamağa başlamışlar, hattâ merhum (Minakyan) efendi, mektepte talebe iken kadın rolüne çıktığını söylerdi. Sonra bu sanata istidadı olanlardan Fasulyeciyan, Atamyan, Benliyan gibi mühim aktörler Asterik, Saraçyan, Şirinyan gibi aktrisler yetişmiştir. Bunlar Beyoğlunda (Naum tiyatrosu) nda evvelâ Ermenice piyesler oynarlarmış. Fakat yalnız Ermenice oynamakla para kazanamıyacakları için Türkçe piyesler oynamağa başlamışlar. O zamanın üdebasının ve tiyatroyu seven münevverlerin teşvikile Gedikpaşada büyük bir tiyatro binası inşa edilerek (Osmanlı tiyatrosu) namile imtiyaz Güllü Agobun idaresine verilmiş, burada gerek tercüme gerek telif eserler oynanırmış. Eser yazanlar Namık Kemal, Şemseddin Sami ve Âli beyler imiş.. Ben bu tiyatroyu bilmem. Yalnız adını işittim. Bu tiyatroda Fasulyeciyan, Benliyandan başka Minakyan, Sisan, Aleksanyan, Sancakyan, Çobanyan, Matosyan, Çaprasyan, Ahmet Necip, Ahmet Fehim efendilerle Kuvart Satik, Küçük Karakaş, Büyük Karakaş hanımlar baş rolleri oynarlarmış.. O zamanlarda Avrupada jön Türkler peyda olmuştu. Sultan Hamidin itikadınca bu jön Türkler Gedikpaşa tiyatrosundan ders aldıkları bahane edilerek sadır olan iradei seniye ile bir gece içinde koca Gedikpaşa tiyatrosu yıkıldı. Ertesi gün, o civarda uyananlar tiyatro binasının enkazını bile görememişlerdir.

Bundan sonra Osmanlı tiyatrosu şiddetli bir sansörün nezareti altında Üsküdarda Bağlarbaşında, Kadıköyünde, Ramazanda Şehzadebaşında temsiller verirdi. Sultan Abdülhamidin siyaseti tiyatroyu büsbütün kaldırmaktı. Bu düşünce ile Güllü Agop Kolağası rütbesile Müzikai Hümayûna alındı. Tiyatronun müdürlüğüne Minakyan efendi geçti. Minakyan tahsil görmüş olduğu için oynanan melodramları kendisi bizzat Fransızcadan tercüme ederdi. Ölünceye kadar ömrünü tiyatroya ait eserler okumakla geçirmiştir. Minakyanın cenazesi Kadıköy Fukaraperver Cemiyetinin ianesile kaldırılmıştır.

Bursa valisi Ahmet Vefik Paşanın yetiştirdiği (Holas) efendi, Bursadan gelip Osmanlı tiyatrosu kadrosuna girdi. En temiz Türkçe söyliyen bu Holas efendi idi. Kendisinin anlatışına göre Ahmet Vefik Paşa Molyerden adapte ettiği (Zor Nikâhı) prova ettirirken bir tarafına yüzlük bir altın diğer tarafına da bir baston koyarmış.. Çok muğlak yazılmış olan sözleri doğru telâffuz edene altını verirmiş, edemiyenlere ise sopa çekermiş.. Holas dayak yiye, yiye nihayet dilini düzeltmiştir.

Ahmet Vefik Paşa bizde tiyatronun inkişafına çok hizmet etmiştir. Bursa zeybeklerini zorla tiyatroya sevkede, ede medeni bir kıyafete sokmağa muvaffak olmuştur. Daha sonra kadroya Rupen Binemeciyanın kızı (Eliza Binemeciyan) hanım alındı. Genç ve güzel olan bu hanım Türk muhitinde büyüdüğü için Türkçeyi gayet tatlı konuşurdu. Bununla beraber sevimli ve mahir bir artistti.

Ermeniler ciddi bir tiyatro teşkil ettikleri halde, bizim gençlerimiz ibişlik yoluna sapmışlardı. En meşhurları Abdürrezzak ve Kel Hasan idi. Sultan Hamit tiyatronun halkı uyandıracağından ve gençleri tenvir edeceğinden çok korktuğu için nevenesi Osmanlı tiyatrosunu şiddetli bir kontrol altına almışlardı. Millî piyesler asla temsil edilmezdi. Namık Kemalin (Vatan) piyesi kitapçı dükkânlarından bile toplatılmıştı.

O zaman tercüme ettiğim (Anatolun İzdivacı) adındaki bir perdelik komediden dolayı istintak edildim. Çünkü Anatol kelimesi Anadolu kelimesine benziyormuş. Bundan maksadım neymiş, Anadolu kiminle izdivaç etmeği kasdetmişim? Daha bilmem neler.. Ben bunu Fransızcadan tercüme ettiğimi ve Anadolu ile münasebeti olduğuna dair mevzuunda hiç bir ima bulunmadığını anlatıncıya kadar akla karayı seçtim. Bir daha tiyatro ile meşgul olmamak şartile affedildim.

O zaman oynanan piyeslerde (Efendi) ve (Kadın) kelimeleri bulunmak katiyen yasaktı. Çünkü efendi kelimesi Şehzadelere, kadın kelimesi ise saraydaki Kadınefendi hazretlerine dokunurmuş. Efendi yerine mösyö, kadın yerine karı kelimeleri kullanılırdı. Daha bunun gibi neler, saymakla bitmez.. Hiç unutmam bir piyeste (Miras yedikten sonra mösyönün burnu büyüdü) denilmişti. Vay! Bunu söyliyen sen misin!.. Bu piyesi tercüme eden, sansür eden, bu sözü söyliyen günlerce istintak edildi. Haftalarca tiyatro kapatıldı. Meğer o aralık Sultan Hamit, bir hanım Sultanın mirasını yemiş, kendisi de iri burunlu olduğu için bu söz zâti şahaneyi tahkir addolunmuş. Bu vakadan sonra piyesler bir kaç sansörün elinden geçerek oynanırdı. İşte biz bu şerait altında tiyatro seyrederdik. Fakat diğer taraftan saray tarafı ve taraftarları tulûatçılara ve bilhassa kantocu kızlara rağbet gösterip himayelerine aldıkları ve alkışladıkları için tulûatçılar şımarmışlardı. Sahnede ağızlarına gelen çirkin sözleri, küfürleri savurarak sahiplerini kahkahalarla kırarlardı. Abdürrezzakın bazı cinaslı nükteleri saraya dokunduğu için olmalı ki, onun da ağzı kapatılmak üzere Çavuşluk rütbesile Müzikai Hümayûna alındı. Bir taraftan Güllü Agop piyes oynamak diğer taraftan Abdürrezzak tulûat oynamak üzere iki grup teşkil edilmişti. Sultan Hamidin huzurunda oynarlardı. Sultan Hamit entrikalı ve cinayetli piyesleri çok severdi.

O tarihlerde şehremini olan Rıdvan Pa-

(Sonu 15 nci sahifede)

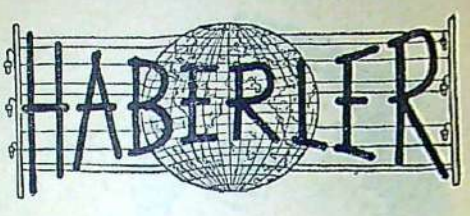

● **Filozof Rıza Tevfik yurdumuza dö**nüyor. Bir aralık siyasî hayata karışan filozof, Anadolu zaferinde memleketimizi terk etmişti. O zamandanberi vatan dışında yaşadı. Bir aralık Amman hükûmetinde Maarif Nazırlığı etmişti. Sonra tekaüt oldu. Sü riyede kaldı. Şimdi artık vatana dönüyor. Filozofun son resimlerinde, onu meşhur Rus edibi Tolstoya çok benzeten sakalını kestirdiğini işittik. Yalnız şair ve filozof değil, eski bir atlet olan Rıza Tevfiği genç dinç karşılıyacağız demek.

★

● Geçen sayımızda en ince şair ve natkârımız Halide Nusret Zorlutunanın şiirlerini (Yaylâ Türküsü) ismile Çınaraltı Yayı arasında neşredeceğimizi haber vermiştik. Güzide şairimiz Şükûfe Nihal de, en yakın dostu ve meslekdaşı gibi şiirlerini (Gök Kubede Sesler) ismi altında bir cilt halinde toplamayı düşünmektedir.

★

● Çınaraltı'nın yazı ailesinden en kıymetli tarihçimiz Hüseyin Namık Orkun gençler için bir (Türk tarihi) hazırlamaktadır. Bu eser, tarihimiz hakkında en yeni bilgilere dayanmakla beraber herkes tarafından zevkle okunabilir bir mahiyette olacaktır. Türk gençliğinde millî şuuru uyandırmak için yapılacak işlerin en güçü ve en kıymetlisi olan bu hizmetinden dolayı aziz müverrihimize gençlik namına teşekkür ederken bu mühim eserin (Çınaraltı Yayını) neşriyatı arasında çıkacağını söylemekle de iftihar duymaktayız.

★

● Budapeştede çıkan (Yeni Macar Tüsü) (Tarihî Türk - Macar münasebetleri isimli bir etüd neşretmiştir. Mösyö Arthur Ullein Reviczky tarafından yazılan bu Fransızca eserde iki kardeş milletin menşeleri tarihî münasebetleri gösterilmektedir. İleride Çınaraltı'nda daha esaslı bir tarzda bu dan bahsedeceğiz.

★

● Üstat Yahya Kemal (Hayyam) dan bir çok rubailer tercüme etmiştir. Bundan başka üstat, (Koca Mustafa) isimli çok güzel ve uzun bir manzumeyi bitirmek üzeredir. Bu nefis eserdeki İstanbul tasvirinden şimdiye kadar gelen şu güzel mısraı işittiğimiz için yazıyoruz:

Kocamustapaşa, sakin ve kadîm İstanbul!

Şiir, Türk tarihini canlandırmaktadır.

DELHİDEN ÜSKÜDARA

Tefrika : 28 **Yazan : BARKIN**

Yeni Delhide zafer tâkı
«İngilizler tarafından Yeni Delhi şehri için yaptırılmıştır.»

Yeni Delhide bir meydan

Agra kalesi müslüman ve Avrupa tarihlerinde yanlış olarak saltanatı Mogoliye veya büyük Mogol imparatorluğu denilen devletin uzun zamanlar idare merkezi olmuştur. Bu saltanatı kuran Babür Türkçe yazdığı hâtıratı ve Türk edebiyatının en güzel parçalarından olan lirik şiirleri ile cedbeced, ana baba Türk soyundan gelmiş halis bir Türk idi, üstelik Mogollardan nefret ettiğini daima söylemiştir. Babür Han bu nefretinde belki haksız olabilir. Biz bugün yanlış olarak Mogol imparatorluğu denilen bu devlet teşekkülüne Asyanın dinamik ve faziletli bir kavmi olan Mogolları aşağı gördüğümüzden veya her büyük şeyi kendimize maletmek hevesinde olduğumuzdan dolayı (Hindistan Türk imparatorluğu) demiyoruz. O zaman bunun aksini yapmış olanların haksızlığına ve hatasına düşmüş olurduk. Bunu bir tarih hakikati olduğundan dolayı ve daima doğruyu sevdiğimizden ötürü böyle diyoruz.

Yeni Delhi Hint parlâmentosu
«İngilizler tarafından Birinci Cihan Harbinden sonra yaptırılmıştır.»

Agra kalesi, Delhide ve Lâhordaki Türk kaleleri gibi şehri çeviren surların bir köşesine yapılmış gayet muhkem bir iç kaleden ibaret olup içinde Delhide olduğu gibi gayet ziynetli saray ve hükûmet daireleri vardır. Kalenin inşasına Ekber zamanında başlanmış ve Cihangir ve bilhassa Şah Cihan devirlerinde yeni ilâvelerle bu daireler genişletilmiştir. Ekber ve Cihangir zamanında yapılan yapılar Türk plân ve eb'at tutumu Hindu motifleri ve süslerile tezyin edilmek suretile vücuda getirilmiş eserler olup Şah Cihan devrinin yapıları ise bütün esasları Orta Asyanın milli Türk mimarisinden alınan bir çok unsurların hususi bir tarzda birleştirilmesi ile yaratılan Hint Türk üslûbundadır. Bu üslûp sonradan asırlarca, hattâ tâ İngilizlerin zamanına kadar Hindistanda yapı yapan her mimarın zevkine hâkim olmuştur. Son yapılarda bile kübik dediğimiz mimarî ile çetin bir mücadele halindedir.

— Arkası var —

MİLLİYETÇİ DERGİLER

ÇOCUK adam

Tefrika No. 8

Yazan : Orhan Seyfi ORHON

KADROMUZ

Mecmuamızın kadrosu, bütün ayak işlerini gören nefer Memişle yedi kişidir. Memiş, müstahfaz sınıfından olduğu için sakallıydı. Çanakkalede üç defa yaralanmış, sonuncusunda silâhsıza ayrılmıştı. Dilsiz denecek kadar sessiz bir adamdır. En çok lâf söylemekten üşenir, başka her işi şikâyetsiz yapar :

— Memiş onbaşı, ilk defa telli tabyada mı yaralandın?

— He!

— Düşman gemileri çok muydu?

— Eh!

— Başkaları da yaralandı mı?

— He!

— Yaran nasıldı, ağır mıydı?

— Eh!

— Ölenler de oldu mu?

— Olur elbet!

Yüzünde iki şey göze çarpar : Heybetlice değirmi bir sakalla, bu sakala hiç uymıyan melûl bakışlı kara gözler...

***

Mecmua müdürü Şevki beyi eskidenberi tanırdım. Lâübali mizaçlı bir adamdı. Adliyedeki hâkimlik vazifesinden tardedilince, ara sıra bizim de şiirler yazdığımız bir mecmuanın idare memuru olmuştu. Bir mecmuanın idare memuru.. Yani hiç bir şey! Bazan ona birahanelerde pervasızca kahkahalar atarken rasgelirdik. Bize iltifatlar dolu sarhoş tezkereleri gönderir, rakı ısmarlamıya kalkardı. Onunla sıkı fıkı dost olmaktan çekinirdik. Hattâ, değerli bir erkânıharb zabiti olan kardeşinin hatırını saymasak, selâm bile vermezdik.

Şevki bey, Umumî Harbde kardeşinin ordudaki mevkiinden istifade etti. Harbiye Nezareti Hukuk Müşavirliğine tâyin edildi. Vaktile idare memurluğu etmesi de Ordu mecmuası müdürlüğü için kâfi bir ihtisas sayıldı.

Bu adama karşı haksız olmadan kuyorum. Çünkü Ordu mecmuasın- n beni o koğmuştur. Fakat, itiraf etliyim ki, yaptığı işlerin içinde belki en haklısı buydu.

***

Mecmuanın tabı işlerini gören Hasan Necmeddin, Kazan Türklerindendi. Babıâlideki kütüphanesini idare etmeğe mecbur olduğu için aramızda pek az bulunurdu; müdür geleceği zamanlar. O, gider gitmez ortadan kaybolurdu. Becerikli, zeki, fakat kapalı bir adamdır. Rus harbini gizli bir dikkatle takip eder, ilk fırsatta memleketine gidip bir şeyler yapmak isterdi. 1917 ihtilâlinde kütüphanesini tezgâhtarına bırakarak, tekrar İstanbula dönmek üzere Rusyaya gitti. Fakat dönemedi, orada kayboldu.

***

Muhasebecimiz, ilk mektep müfettişlerinden Sedat bey, çok iyi kalbli bir çocuktur. Fakat çok vehimli, sinirleri çok zayıf. Biraz heyecanlandı mı yüzü bir turp gibi kıpkırmızı kesilir ve elleri titremeğe başlar.

Boğaziçinde kalb hastalıkları çeken bir annesi vardı. Onu meraklandırmamak için en geç yedi buçuk vapuruna yetişmek ister. Kaçırırsa — bir vapur sonrası için — telgraf çekerdi.

Her akşam saatini çıkarır, masasının üstüne kor. Yevmiye defterini toplamıya koyulur. Şevki bey, ona bu vazifeyi bir azizlik olsun diye vermiş olacaktı. Çünkü mutlaka bir yanlışlık yapar. Hesap bitti mi :

— Hoppala, der, kasada yüz lira fazla. Bunu buraya şeytanlar koymadı ya... Belli ki yanlış yapmışım!

Bir taraftan sık sık saatine bakar, bir taraftan da hesabını düzeltmeğe uğraşır. Biraz sonra tekrar :

— Hoppala, der. Bu sefer de otuz beş kuruş açık var!

Yüzü pancar kesilir, elleri titremeğe başlar. Telâşından önündeki kâğıtları birbirine karıştırır :

— Yapamam efendim, zorlan değil ya, ben bu işi yapamam!

Fakat yapmaktan başka çaresi yoktu. Nihayet cebinden otuz beş kuruş çıkarır :

— İşte, çocuklar, der, kasa açığını kapıyorum!

Saatini cebine yerleştirmeğe çalışarak vapura koşardı.

***

Matbaa sahibi Artin efendi E ni miras yedilerindendi. Baba köhne bir matbaa ile, bu mat kazandırdığı bir hayli emlâk kalı Kendisini aristokrat sınıfından sa için çalışmayı sevmez, iradile yaş Yazın kibarca Kınalıadada, kışın oğlunda. Ancak pek züğürtlediği manlar matbaasını işletmeğe gel Onu Babıâlide görenler gülümserler

— Artinde paralar gene su çekmiş!

Şevki beyin en yakın birahane kadaşıydı. Seferberlikte asker oldu sonra da bu dostluk bozulmadı. H Ordu mecmuasını bastırmak için askeriyenin bu matbaaya el koyması bu yüzden olacaktı. Düşünün, gazın nekesi 25 liraya çıktığı bir sırada motörile işliyen köhne bir matbaay koymak!..

***

Ben, idare memuruydum. Asıl zifem, harb resimlerini albümlere pıştırmak ve mahzendeki iadeleri maktı. Benden başka bir yazıcım bir de İngilizce bildiği söylenen, bu dili ne konuşmasına, ne yazma ne de tercüme etmesine imkân dığı için ancak sembolik mânada bir musahhihimiz vardı.

***

Mecmuaya geldiğim zaman, ki beyi çok değişmiş buldum. Şima kibirlenmiş, âdeta bir diktatör k mişti; küçük, âciz bir diktatör. Ni zunu korumak için daima haksız yapmıya muhtaç liyakatsiz bir tör.

Gururu arttıkça da sevimsizleşiy du. Vakıa çirkin bir adam deneme Herkesinki gibi bir burnu, mun bir ağzı, her şeyi uygun bir yüzü va Fakat son derece herkesinki gibi. le bir adam ya çok güzel olur, ya bayağı. Bazan ona baktığımız zam

— Ah, derdim, şu adamın bir burnu, çıkık, kocaman bir ağzı, hususiyeti olsa, kimbilir daha ne k sevimli görünürdü!

(Arkası var)

İbnürrefik Ahmet Nuri

(12 nci sahifeden devam)

şanın oğlu Reşat bey de benim gibi tiyatroya çok meraklı idi. Hattâ babasının şiddetli emir ve tenbihlerine rağmen tiyatro kulisi arasından çıkmazdı. Fransadan ve İtalyadan gelen operet ve komedi kumpanyalarile bile alâka peyda ederdi.

Rıdvan Paşa Reşat beyin bu inhimakile başa çıkamıyacağı için tiyatroyu menetti. Bu memnuiyet bir sene devam etti. O zaman Zaptiye Nazırının ve şehreminlerinin arzu ettikleri şeyler, verdikleri emirler bir kanundan daha ziyade hüküm sürerdi. Rıdvan Paşanın maktulen vefatından sonra Reşat bey yediği mirasla (Ahmet Fehim) efendinin idaresinde bir komedi kumpanyası teşkil etti. Fakat bizdeki aktörler hakikaten birer oyuncu oldukları için sahneden ziyade Reşat Rıdvan beyin kesesi içinde oyun oynadılar. O da meyus oldu. Vaktaki meşrutiyet ilân edildi. Bir hafta sonra Reşat Rıdvan beyle başbaşa karar verdik. (Tanin) gazetesinin yani dolayısile İttihat ve Terakki Cemiyetinin himayesi altında (Enver ve Niyazi) kuruvazörleri menfaatine Namık Kemalin (Vatan) piyesini temsil etmeğe teşebbüs ettik. Bize iştirak eden amatörler arasında Raşit Rıza, Nureddin Şefkati, Şadi, merhum Muvahhit ve Rıza Fazıl beyler gibi kıymetli sanatkârlar vardı. Vatan piyesinde miralay Sıtkı bey rolünü ben deruhde ettim. Cemiyetin delâletile İstanbulda Harbiye ve Tophane Nezaretleri meydanında, Kuleli ve Darüşşafaka mektepleri bahçesinde ve hattâ tireni mahsus ile Selâniğe gidip Beyazkulede bilhassa inşa edilen sahnelerde Harbiye Mektebi talebesinin ve Tophane müzikasının iştirakile Vatan piyesini temsil ettik.

İşte (Türk tiyatro) sunun menşei bu heveskârlar cemiyeti olmuştur. Artık Ermenilerden müteşekkil temsil heyetine rağbet azalmıştı. Fakat kadın cihetinden kıymetli sanatkâr Kınar, Eliza, Aznif ve Hekimyan hanımları heveskârlar heyetine dahil etmeğe mecbur olduk. İki sene sonra Osmanlı Donanma Cemiyeti yukarıda adları geçenleri toplayıp, Donanma Cemiyeti namına bir heyet vücuda getirildi. Aka Gündüz, Doktor Hüseyin Suat ve ben bu teşkilâtın heyeti edebiyesini deruhde ettik. Faaliyet, arzu ettiğim veçhile ciddî ve temiz devam ediyor ve halk memnun oluyordu.

Ben bunu gördükçe bizde tiyatronun inkişaf edeceğine iman ettim ve piyes yazmağa başladım. O günden bugüne kadar yazdığım dram ve komedi vodviller küçük büyük yüzden fazladır. Bu esnada şehremini Cemal Paşa Darülbedayii tesis etmeğe teşebbüs etti. Paristen mütehassıs olan mösyö (Anjelini) getirtti. Fakat Harbi Umumî çıkınca 1914 de Antuvan hiç bir şey yapmağa muvaffak olmadan memleketine döndü. Cemil Paşa da şehreminliğinden ayrılıp yerine İsmet bey geldi. Darülbedayii karışık bir halde görünce Fevzi Paşa zade Teşrifatçı İsmail Cenani beyin riyasetinde Salâh Cimcoz, Hüseyin Suat, Sıtkı, Celâl Esat, İzzet Melih, Münir Nigâr beylerle benden müteşekkil bir heyeti idare teşkil edildi.

Sonra, bu heyete Halit Ziya, İsmail Müştak, Nuri, İbrahim Necmi, Reşat Nuri beyler de iltihak edip cümlemiz bir heyeti edebiye tesis ettik. En kuvvetli mahir aktör ve aktrislerle işe başladık. Salih Fuat bey merhum bu heyete, temaşa tarihi, inşat vesaire dersleri verdi. On sene fisebilullah çalışarak temaşa hayatında halka temaşa zevkini vermeğe muvaffak olduk. İlk defa Jale namı müstearile (Afife) hanımı sahneye çıkardık. Türk kadınını ilk defa sahneye çıkarmamıza o zamanın devlet büyükleri göz yumdular. Ama Hamit devrinden kalma bir polis komiseri mâni olmak istedi ve «Allah bana Türk kadınını sahnede göstermesin!..» diye dua etti ve hakikaten göremeden de öldü. Bedia Muvahhit ve arkadaşları sonradan sahneye çıkmışlardır. Terakkî yolunda Darülbedayi muvaffakıyetli adımlar atarken tahsisatın başka bir yere sarfedilmesinden dolayı şehremaneti ile aramızda çıkan bir ihtilâf üzerine hepimiz istifa ettik. Az zaman sonra en kıymetli elemanlardan olan Raşit Rıza, Şadi ve Nureddin Şefkati beylerle Kınar ve Eliza hanımlar da Darülbedayiden çekildiler. Darülbedayi tek el ile idare edilmeğe başlanıldı. Memleketimizde parmakla sayılan dört beş temaşa muharririni de bu suretle dilgir ettiler. Bunun üzerine piyessiz ve elemansız kalan bu zavallı müessesenin şirazesi bozulup, bugünkü müessif hale düştüğünü, eski halini bilenler söylüyorlar. Darülbedayi bugünkü düştüğü yerden kalkınmak için çalışıyor ama, tuttuğu yol çıkmaz bir sokaktır!.. Yeni sanatkârlar tulûatçılığa ve ibişliğe doğru gidiyorlar. Sahne, sanat hayatımız sönmek üzeredir. Bunu kurtaracak bir el bekliyor! Bu yeni sanatkârlar Halkevleri sahnelerinden ve kurulmak üzere bulunan Ankara Konservatuvarından yetişecektir! Bunlar da millî hayatımızı ve [illegible] sahnede yaşatırlarsa, bir Türk tiyatrosu doğacaktır!»

Diye Türk tiyatro tarihine toplu bir bakışla, kendi hayatını da bana ağır, ağır anlattı ve ben de not ettim. İşte ben de bu emaneti tiyatro meraklılarile, Konservatuvarın genç sanatkârlarına takdim ediyorum.

Sanata hayatını verenler ne şekilde bir feragatle çalışıyorlar, öğrensinler. Ayni ruh ve heyecanla sanatlarına sarılsınlar.. Türk operası bizim kültür tarihimizde şanlı bir sahife olacaktır. 6 Mart 1935 de ölen, bu sanatkârın mezarı da Cebecide kaybolmak üzeredir. Ona lâyık olduğu bir mezar taşını da dikmek gençlere düşer.. Kadirşinas olun ki, yarın da sizi takdir etsinler ve sevsinler!..

Enver Behnan ŞAPOLY

Seçme güzel şiirler

Arzu

Bir bahar akşamının sükûnunu dinlemek
Arzusunu duydukça, yüreğim eziliyor.
Gecenin eridiği sahilde serinlemek
İhtiyacı, gönlümde bir umman kesiliyor.

Elemlerin ardında gizlenen hazza ermek;
Yıllardan artakalan yorgunluğu gidermek,
Bir tatlı hâtıraya bütün bir ömrü vermek
Arzusu, gölgem gibi önüme seriliyor!

Velittin KABADAYI

Gök Türkler

(Baş tarafı 10 uncu sahifede)

Bizans sefirleri epey zaman Turhanthosun nezdinde kaldıktan sonra güçlükle Hakanı Tardu nezdine gitmek için müsaade alabilmişlerdi. Sefirlerin Tardu nezdinde ne yaptıkları malûm değildir. Sefirler dönüşte Turhanthosun tehditlerini icra mevkiine koyduğunu görmüşlerdi. Hanın emrile Bokhanus adlı bir komutan büyük bir süvari kuvvetile Kırıma, Bosporusa hareket etmiş, yolda başka bir Türk komutanı da ona katılmış ve şehri işgal etmişlerdi. Turhanthos ise Bizans sefirlerini epey müddet yanında alakoymuş, güçlükle ve epey sıktıktan sonra koyvermişti

İşte Batı Göktürklerile Bizanslıların münasebeti hakkında Bizans kaynaklarının vermiş oldukları malûmat bundan ibarettir.

Hüseyin Namık ORKUN